

УДК 087.2:378.035:172.15(477)“2014/2018”

DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-3335.2020.1\(23\).202087](https://doi.org/10.18524/2707-3335.2020.1(23).202087)

Кропочева Наталія Миколаївна,

науковий співробітник відділу історії освіти

Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського

вул. М. Берлінського, 9, м. Київ, 04060, Україна

тел.: (044) 525 81 04

e-mail: veritas59@i.ua

ТЕМАТИЧНИЙ СПЕКТР ПУБЛІКАЦІЙ З ПРОБЛЕМИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ПОКАЖЧИКА «НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ» (2014–2018 РР.))

Розглянуто варіативність способів вирішення проблеми національно-патріотичного виховання в закладах вищої освіти, зміст якого, відображаючи динаміку суспільно-політичних процесів, дає можливість конструювати закономірності й тенденції цього розвитку в освітньому середовищі. Викладено й узагальнено наукові підходи й принципи дослідження цієї проблеми в освітній практиці й наукових дослідженнях в закладах вищої освіти. Представлено зміст навчально-методичного забезпечення національно-патріотичного виховання через впровадження освітніх й виховних технологій в означеній ланці освіти.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, заклади вищої освіти, огляд, виховні технології.

Постановка проблеми. «Кожен час породжує певних людей», – казав Лао Цзи. Доречність цитування цього досить відомого афоризму не викликає сумнівів на сучасному етапі розвитку українського суспільства виникненням потреби у масовому злеті громадянської активності й патріотичної налаштованості громадян, серед яких саме студентська молодь є виразником патріотичних ідей й формування відповідних поведінкових моделей, в змісті яких присутні і національна пасіонарність, і патріотична рефлексія. Адже студенти – це особлива категорія молоді, яка, враховуючи освітні, професійні й особистісні якості, орієнтована на активність, цілеспрямованість, самореалізацію.

Виявлення, вивчення, встановлення певних логічних послідовностей в динаміці та детермінації цих особливостей проводиться у різних галузях педагогіки, психології та освіти.

Інформаційний «зріз» цієї проблеми, на нашу думку, має не лише оглядову фіксацію певного стану, констатації наявних горизонтальних узагальнень, але й більш суттєву оглядово-аналітичну функцію, що підтверджує необхідність проведення окремих цільових розвідок у сфері розроблення, впровадження

освітніх технологій патріотичної спрямованості, виокремлюючи певну фазу (етап) національно-патріотичного становлення, закріпленого в законодавчому дискурсі, передбачаючи інтегративну єдність її складових: громадянсько-патріотичного, військово-патріотичного, духовно-морального виховання [17].

Враховуємо той факт, що інформаційний супровід національно-патріотичного виховання має досить розгорнутий, багатоаспектний характер, що відображено у різнобарвній палітрі досліджень з проблеми національно-патріотичного виховання. Безумовно, даються знаки як актуальності, так і постійні пошуки нових властивостей, ознак предмета дослідження, опертя на спеціалізовані праці дослідників, викладачів закладів вищої освіти, в яких на теоретичному рівні та на основі власного педагогічного досвіду узагальнено та апробовано в освітній практиці широкий спектр навчально-виховних методів і засобів, що забезпечують реалізацію завдань національно-патріотичного виховання.

Незважаючи на значну кількість досліджень, в яких всебічно висвітлюються результати й труднощі у здійсненні системної роботи в означеному напрямі у закладах вищої освіти (надалі – ЗВО) гуманітарного, технічного, військового профілю, інформаційно-аналітичний огляд найбільш репрезентативних підходів до впровадження значного діапазону моделей патріотично спрямованих концепцій; встановлення їхніх здобутків та досягнень на кожному з виокремлених етапів, стане ще однією спробою узагальнень, не лише кількісного, а й якісного характеру.

Мета розвідки – розглянути й виявити основні закономірності в процесі реалізації завдань національно-патріотичного виховання; виокремити певні методологічні підходи до формування системи виховання громадянина-патріота в закладах вищої освіти; ідентифікувати смисловий спектр публікацій стосовно реалізації виховних технологій в галузі національно-патріотичного виховання у двох аспектах: теоретичному і практико-виховному.

Аналіз публікацій, присвячених розв'язанню проблеми. У вітчизняному інформаційному просторі є чимала кількість вітчизняних розробок з проєкцією на короткочасний чи тривалий (бібліографічний, аналітичний чи реферативний) огляд видань, що готуються аналітичними підрозділами ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, НБУВ та інших інформаційних установ. Зазвичай, у вітчизняних виданнях, присвячених дослідженню теоретичних й прикладних аспектів реалізації напрямів національно-патріотичного виховання у ЗВО, зазначено головні ідеологеми смислового й термінологічного характеру.

Аспектний аналіз наукових праць з означеної тематики¹ дав можливість встановити, що певні аспекти національно-патріотичного виховання представлені у педагогічних дослідженнях з таких питань:

¹ У статті вміщено документи, відібрані для формування науково-допоміжного бібліографічного покажчика «Національно-патріотичне виховання в Україні (2014–2018)» (Київ, 2019, 369 с.).

- вплив викладання навчальних дисциплін соціально-гуманітарного і природничого циклу на формування патріотичної свідомості, патріотичних цінностей та переконань (О. Абрамчук, Н. Авраменко, Л. Архипова, Л. Білас, В. Бідна, В. Білецький, Т. Гриневич, Р. Жадан, С. Зубченко, І. Карпової, А. Леоненко та ін.);
- етнопатріотичне та народознавче підґрунтя базової основи здійснення національно-патріотичного виховання (Н. Бем, Л. Білозуб, Л. Врода, Г. Галамбош, Т. Гриневич, А. Книш, В. Лаппо);
- поглиблення та розширення взаємодії між Міністерством освіти і науки України та Міністерством молоді та спорту України, інших соціальних інститутів у реалізації державної молодіжної політики НПВ студентської молоді (С. Василенко);
- впровадження сучасних виховних систем, технологій і методик у сфері національно-патріотичного виховання, що сприяють формуванню високої національно-патріотичної свідомості, формування та утвердження української громадянської ідентичності (С. Головчук, А. Гаврилюк, О. Діденко);
- проведення та організація науково-методичних конференцій, семінарів, засідань методичних об'єднань, тренінгів, підготовка та видання наукових праць, науково-методичних посібників із питань національно-патріотичного виховання (Л. Заїка);
- відродження спільної історичної пам'яті, досягнення різними соціальними, регіональними та етнічними групами студентської молоді єдиних поглядів на минуле;
- роль української мови як національної цінності у формуванні та утвердженні громадянської ідентичності, патріотизму студентської молоді шляхом впровадження системної освітньої-виховної роботи ЗВО;
- участь студентської молоді та науково-педагогічних працівників у волонтерській діяльності, роботі громадських організацій, втіленні молодіжних соціальних ініціатив;
- підвищення національно-патріотичної складової професійної компетентності професорсько-викладацького складу ЗВО, до тематики програм навчальних дисциплін (О. Боровик);
- включення проблематики національно-патріотичного виховання до науково-дослідницьких програм та навчальних планів ЗВО (І. Бойко, І. Воронікова, Р. Жадан);
- узагальнення та поширення найкращого досвіду ЗВО у цій сфері, створення системи ефективного моніторингу діяльності ЗВО в означеній ділянці (О. Бабічев, Г. Бондаренко, О. Боровик, С. Виговська, В. Вонсович, В. Кіндрат, І. Сахневич та ін.);
- впровадження в навчальний процес ЗВО гуманітарного, природничого, технічного, військового профілю дисциплін духовно-морального спрямування

як основи та підґрунтя формування особистості (О. Абрамчук, Л. Архипова, В. Барабаш, Т. Бикова, В. Борохвостов, О. Брусакова, І. Вдовенко).

Практичний інтерес викликають результати наукових розвідок в руслі патріотичного, громадянського та національного виховання дітей і молоді, які висвітлено в публікаціях О. Завальнюк, О. Жаровської, І. Карпової, О. Ковнір, О. Кондратенко, В. Лозового, С. Омеляненко, М. Підлісного.

Семантичний спектр публікацій з проблеми національно-патріотичного виховання вимагає від дослідника систематизованого інформаційного пошуку та відповідності, релевантності тематичного навантаження публікацій окресленим завданням нашої розвідки.

Тому спільною тезою огляду публікацій з національно-патріотичного виховання нами визначено наступне міркування: вивчення історії, традицій та культури українського народу вітчизняні науковці розглядають як один з головних чинників реалізації даного напрямку в освітньому процесі закладів вищої освіти. Найважливішими аспектами виховання патріотизму у студентської молоді О. Васюк, О. Вербовський, А. Кучерявий, О. Олексюк називають знанневий, духовний, діяльнісний аспекти, що проектується через систему цілей, планів, проєктів, програм, стандартів, технологій, характерних для народно-педагогічної складової національно-патріотичного виховання [5; 6; 11; 14].

Визначаючи законодавчі засади національно-патріотичного виховання молоді, нам видається доречним доповнити чіткі й схематично окреслені контури правового підґрунтя досліджуваного феномену одним із найбільш співзвучних для настроїв та поведінкових моделей сучасної молоді якостей в змісті патріотизму – пасіонарності, в роздумах І. Беґа: «Ми ведемо мову не про почуття патріотизму, яке може виникнути в особистості як лише безпосередня емоційна відповідь на потужні зовнішні чинники, а про таке почуття, яке ґрунтується на її глибокому самоосягненні й такій же пристрасті» [4].

Зміст виховання у ЗВО охоплює насамперед національні ідеї, виражені у вітчизняній етнопедагогіці, культурі та мові, історії, традиціях, звичаях та обрядах, християнській релігії та інших чинниках, які діалектично пов'язані між собою й можуть проявляти себе в різних формах і методах у практичній діяльності. Водночас, продовжуючи й влітаючи в логічну канву розмислів філософські категорії, В. Ряшко вважає, що треба врахувати, що форма має тенденцію відставання від змісту [19]. Особливий акцент у своїх дослідженнях О. Акімова та Н. Опушко зосереджують на дослідженні історії та краєзнавства у межах вивчення дисциплін педагогічного циклу, які вважають пріоритетною складовою формування патріотичних та громадянських почуттів у майбутніх учителів. [2].

Таких змін, вважає А. Гаврилюк, потребують освітні заклади, що забезпечують підготовку фахівців для всіх галузей освіти, промисловості, бізнесу і т. д. [7].

На думку А. Леоненка та О. Олексюка, особливості процесу патріотичного виховання студентської молоді маркують сутнісні ознаки патріотизму «як організованого, планомірного і цілеспрямованого процесу передачі особистості студента національних цінностей і норм культури», спрямованого на формування патріотичних якостей, серед яких виділяють *патріотичну свідомість* (знання, погляди, переконання, оцінки, ідеали); *патріотичні почуття* (любов до Батьківщини, повагу до історії України, традицій народу, відповідальність за долю України), *морально-вольові риси характеру* (обов'язок, настанови, мотиви, рішення), *патріотичну поведінку та діяльність* (дії, учинки, навички, уміння); *певні психологічні якості* [12; 15].

Категоріально значимими імперативами національно-патріотичного виховання студентів О. Васюк та О. Вербовський вважають духовно-патріотичні якості, що найтіснішим чином пов'язані з їхніми національними й громадянськими якостями, глибоко «проникаючи» в них, виступають як специфічна складова та об'єднуючий чинник, котрий виявляється у служінні своїй Батьківщині, й стає внутрішньою потребою особистості [5; 6].

Акцентуючи увагу на пріоритетності національно-історичних, культурних та інших традицій українського народу в системі патріотичного виховання, А. Кучерявий, Г. Гандзілевська аргументують свою позицію тим, що саме вони мають стати дороговказами національного, громадянського виховання, оскільки органічно поєднують у собі «ціннісні зрізи» основних видів виховання (національного, громадянського, морального, родинно-сімейного, розумового, естетичного, соціально-правового, екологічного та ін.). Тим самим, засобами національно-патріотичного виховання виступає весь «спектр» кращих традицій українського народу [11; 8].

Пошуки інноватики в розробленні наукових підходів до патріотичного виховання привели А. Леоненка до виявлення аксіологічних складових змісту національно-патріотичного виховання, які мають реалізовуватися у ракурсі таких його аспектів:

- «виховання» як трансляція цінностей, цінного;
- «виховання» як формування відношень;
- «виховання» як створення умов для самореалізації особистості, котру не можна вважати об'єктом виховних впливів, її необхідно розглядати як суб'єкт, що сам проходить етапи саморозвитку, самопізнання, самовизначення, самореалізації, тобто самоутворення [12].

Розширюючи та структуруючи аксіологічну складову наукових досліджень, С. Рашидов обґрунтовує наскрізну ціннісну лінію наявності в системі національних, загальнолюдських, родинних, особистісних вартостей (ідей, ідеалів, ставлення, переконань, вірувань, традицій), що формують патріотичну свідомість, активну громадянську позицію суб'єктів виховної взаємодії [18].

Аналіз сучасних наукових джерел засвідчує, що проблеми патріотичного виховання молоді розглядаються у контексті створення сучасної виховної сис-

теми як важливий напрям національної системи освіти та виховання. При цьому, як зазначає більшість дослідників цієї проблематики, процес патріотичного виховання має впливати із важливої ролі патріотизму в функціонуванні держави та особистісно орієнтованого підходу до його організації та здійснення. Основними атрибутами цього процесу мають бути *гуманність, національна та професійна спрямованість, культуровідповідність, системність, цілісність і залежність* від специфіки професійної діяльності та необхідності формування особистості громадянина України.

Важливою складовою системи національно-патріотичного виховання у ЗВО, певною мірою її основою, є змістовний компонент, тобто зміст НППВ. Основними елементами змісту національно-патріотичного виховання в освітньому просторі визначаємо:

- вивчення навчальних дисциплін;
- опанування різними формами науково-дослідницької діяльності, що дозволить розвивати світогляд, удосконалювати світосприймання, світобачення, світорозуміння;
- проведення позааудиторних виховних заходів, що передбачає наповнення їх соціально і патріотично значимим змістом;
- участь в громадській роботі патріотичного спрямування.

Про інтегральний характер патріотичного виховання свідчать різні підходи щодо його розуміння. Так, на думку О. Найдюнова, особливості реалізації національної ідеї в системі вищої освіти в інформаційній парадигмі вимагають множинності, нестандартності у виборі моделей партнерської взаємодії у національно-патріотичному вихованні [13]; продовжуючи обрану змістову лінію, О. Олексюк, виокремлюючи деякі аспекти процесу вироблення в особистості стійких патріотичних переконань, наголошує на первинності патріотизму як необхідного компонента успішної соціалізації особистості [15].

В сучасних умовах зміст патріотичного виховання доповнюється, як зазначає А. Леоненко, проведенням заходів патріотичного змісту, серед яких слід назвати найбільш поширені: зустрічі з учасниками антитерористичної операції на Сході України, проведення бесід про феномен Майдану та значення Революції Гідності, участь у волонтерських організаціях, організація допомоги учнів сім'ям загиблих героїв України [12].

Вважаємо за необхідне висвітлити структурні складові патріотичної компетентності фахівців гуманітарного профілю (А. Гаврилюк, О. Жаровська, О. Ігнатович, А. Леоненко), важливим компонентом формування якої повинна бути патріотична діяльність, що будується за принципом «від малого патріотизму до великого патріотизму», ґрунтується на пропагуванні активних видів внутрішнього туризму в місцях особливої природно-естетичної цінності; використанні державної мови як домінуючої під час бізнес-комунікацій та екскурсійної діяльності [7; 9; 10; 12].

Значні можливості у плані патріотичного виховання майбутніх фахівців технічного профілю, зазначає О. Абрамчук, закладено в змісті циклу соціально-гуманітарних дисциплін, що допомагають студентам удосконалити знання з української мови, оволодіти її стильовими нормами, опанувати офіційно-діловий стиль спілкування, навчити свідомо користуватися багатою мовною палітрою, підвищити рівень культури мовлення [1].

Патріотизм, громадянськість повинні об'єднувати українців, зберегти те, що протягом століть було нашою метою, – незалежність та цілісність держави, акцентуючи увагу на зазначених компонентах національного виховання, В. Архипов, О. Вербовський, О. Севаст'янова, доповнюють та підсилюють визначення поняття «національно-патріотичне виховання» важливими елементами персоніфікованого та прагматичного значення, зокрема, пошани до вітчизняних історичних діячів, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків [3; 6; 20].

Як стверджує О. Севаст'янова, «формування творчої особистості за допомогою посилення організаційно-виховної, культурно-освітньої роботи у національній моделі освіти нерозривно пов'язане з відродженням нації, демократизацією і гуманізацією суспільства, поглибленням самоврядування народу, яке передбачає висунення молоді на керівні посади в різних сферах управління і виробництва» [20].

О. Ігнатович зміст патріотизму має ґрунтуватися на мірі «проникнення духовного змісту в практику служіння Батьківщині», тобто здатністю людини до особистісного розрізнення добра і зла в загальному соціокультурному контексті. В той же час ідея патріотизму спирається і на більш архаїчний, міфологізований зміст. Підстави патріотичного світосприйняття тісно пов'язані з культом героїчного [10].

У сучасних умовах з'явилась потреба звернути увагу на пошук і впровадження в навчальний процес різноманітних форм і методів викладання гуманітарних наук у вищих навчальних закладах як важливої компоненти в процесі формування світогляду майбутніх фахівців, в тому числі на засадах новітньої інформаційної культури. Як доводять результати дослідження М. Окси і М. Семікіна, слід враховувати психологію сприйняття сучасної молоді, яка здебільшого позбавлена консерватизму, віри в авторитети та готові істини [14, с. 25].

Отже, можемо сформулювати наступний висновок: у сучасних наукових дослідженнях проблему національно-патріотичного виховання розглянуто як цілісний, системно організований процес впливу на когнітивну, емоційну, мотиваційну сфери майбутнього фахівця шляхом поєднання аудиторної, позааудиторної форм навчання.

Висновки. Виходячи з представлених нами наукових поглядів, міркувань, досвіду реалізації інноваційних та традиційних виховних практик в навчально-виховному процесі закладів вищої освіти, зазначимо деякі тенденції, що відображають тематичну варіативність результатів наукових досліджень з питань національно-патріотичного виховання. Зокрема, *викладання навчальних*

дисциплін, провідним компонентом яких є наукові знання (фізико-математичні дисципліни), направлено на вироблення наукової рефлексії, логіки, суджень, узагальнень патріотичного змісту;

предмети (іноземна мова, креслення, фізкультура, інформатика), провідним компонентом яких виступають способи діяльності (лінгвістична, інтелектуально-творча, рухова, технологічна діяльність) направлено на формування системного патріотичного світобачення, розвитку природного та інтелектуального потенціалу;

дисципліни (література, історія, образотворче мистецтво, музика), провідним компонентом яких є ціннісні орієнтації, генерують творчий і діяльнісний стиль особистості.

Таким чином, зміст національно-патріотичного виховання у закладах вищої освіти полягає в організованому, послідовному навчально-виховному процесі, результативною складовою якого стає формування у майбутніх фахівців національних духовних і моральних цінностей, національно-патріотичної свідомості, поваги до історії народу, оволодіння його національними і духовними цінностями, поза якими неможливо зберегти й розбудувати незалежну Україну.

Список використаної літератури:

1. *Абрамчук О. В.* Патріотичне виховання студентів ВТНЗ на заняттях з соціально-гуманітарних дисциплін / О. В. Абрамчук // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. : за матеріалами 2-ї Міжнар. наук.-практ. конф. «Деї академіка Івана Зязюна у працях його учнів і соратників» (Харків, 25–26 трав. 2016 р.). – Харків, 2016. – Вип. 45 (49), ч. 2. – С. 157–162.
2. *Акімова О. В.* Національне виховання майбутніх учителів в умовах інтеграції України у світове співтовариство / О. В. Акімова, Н. Р. Опущко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Київ ; Вінниця, 2018. – Вип. 50. – С. 204–208.
3. *Архіпов В. І.* Національно-патріотичне виховання молоді як складова демократичної етнополітики сучасної української держави / В. І. Архіпов // Вісн. ЛНУ імені Тараса Шевченка. Серія: Пед. науки. – 2015. – № 7 (296), ч. 1. – С. 71–77.
4. *Бех І. Д.* Патріотизм як цінність. 7 наукових позицій у національно-патріотичному вихованні / І. Бех // Управління освітою. – 2018. – Черв. № 6 (402). – С. 7–12.
5. *Васюк О.* Методичні аспекти виховання громадянськості у студентської молоді / О. Васюк, Н. Зарубенко // Молодь і ринок. – 2016. – № 9. – С. 11–15.
6. *Вербовський О. В.* Виховання духовно-патріотичних почуттів у студентської молоді як своєрідного імунітету проти військового насилля / О. В. Вербовський // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2016. – Вип. 5. – С. 61–67.
7. *Гаврилук А. М.* Національно-патріотична складова професійних компетентностей студентів туризмознавчих спеціальностей / А. М. Гаврилук // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. – Київ, 2016. – Вип. 20 (1). – С. 99–112.
8. *Гандзілевська Г. Б.* Роль сімейних міфів у формуванні патріотично зорієнтованого життєвого сценарію / Г. Б. Гандзілевська, Я. Л. Шермер // Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія». Серія: Психологія. – 2016. – Вип. 4. – С. 72–81.
9. *Жаровська О. П.* Патріотичне виховання студентів педагогічного університету: ціннісно-орієнтаційна складова / О. П. Жаровська // Наук. зап. ВДПУ. Серія: Педагогіка і психологія. – 2016. – Вип. 46. – С. 35–40.
10. *Ігнатович О. Г.* Сучасний дискурс патріотичного виховання: традиції та інновації / О. Г. Ігнатович // Вісн. ЛНУ імені Тараса Шевченка. Серія: Пед. науки. – 2015. – № 7 (296), ч. 1. – С. 127–135.
11. *Кучерявий А. О.* Співвідношення категорій «мотивація до професійної діяльності» та «патріотизм» майбутнього фахівця у вимірах виховної роботи у вищому навчальному закладі військового типу / А. О. Кучерявий // Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного вихо-

- вання персоналу системи МВС України : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 8 квіт. 2016 р.). – Харків, 2016. – С. 21–23.
12. Леоненко А. В. Оптимізація патріотичного виховання молоді в сучасних умовах / А. В. Леоненко // Вісн. Глухів. нац. пед. ун-ту ім. О. Довженка. Серія: Пед. науки. – 2016. – Вип. 30. – С. 81–87.
  13. Найдьонов О. Реалізація української національної ідеї у вищій освіті в умовах інформаційного суспільства / О. Найдьонов // Вища освіта України. – № 2. – С. 66–72.
  14. Окса М. Національно-патріотичне виховання студентів в умовах сучасного інформаційного суспільства / М. Окса, М. Семікін // Українознавчий альманах. – 2016. – Вип. 18. – С. 27.
  15. Олексюк О. Формування патріотизму у студентській молоді як необхідного компонента успішної соціалізації особистості / О. Олексюк // Наук. вісн. Миколаїв. нац. ун-ту ім. В. О. Сухомлинського. Серія: Пед. науки. – 2016. – № 1. – С. 191–198.
  16. Онопрієнко О. М. Педагогічні засади патріотичного виховання в сучасній освітній парадигмі вищої школи / О. М. Онопрієнко, О. В. Онопрієнко // Вісн. Чернігів. нац. пед. ун-ту. Серія: Пед. науки. – 2017. – Вип. 143. – С. 77–80.
  17. Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки : Указ Президента України від 13 жовтня 2015 р. № 580/2015 // Офіц. вісн. України – 2015. – № 83.
  18. Рашидов С. Вплив цінностей громадянського суспільства на формування ціннісної свідомості студентської молоді / С. Рашидов // Наук. вісн. Мелітоп. держ. пед. ун-ту. Серія: Педагогіка. – 2014. – № 13. – С. 78–83.
  19. Ряшко В. І. Теоретико-методологічний аналіз національно-патріотичного виховання студентської молоді / В. І. Ряшко // Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія: Юрид. науки. – 2016. – Вип. 3, № 837 (9). – С. 424.
  20. Севаст'янова О. А. Формування патріотизму, громадянської свідомості у студентській молоді в системі ВНЗ України / О. А. Севаст'янова // Актуальні проблеми взаємодії громадянського суспільства і Збройних Сил України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Старобільськ, 29 верес. 2015 р.). – Старобільськ, 2015. – С. 92–94.

References

- [1]. Abramchuk O. V. Patriotyczne vykhovannia studentiv VTNZ na zaniattiakh z sotsialno-humanitarnykh dystsyplin. [Patriotic education of students of VSNZ on classes on social and humanitarian disciplines]. *Problemy ta perspektyvy formuvannia natsionalnoi humanitarно-tekhnichnoi elity [Problems and Prospects of the Development of National Liberal-&- Engineering Elite]*. Kharkiv, 2016, Vol. 45 (49), part. 2, pp. 157–162.
- [2]. Akimova O. V., Opushko N. R. Natsionalne vykhovannia maibutnykh uchyteliv v umovakh intehratsii Ukrainy u svitove spivtovarystvo [National education of future teachers in the conditions of Ukraine's integration into the world community]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy [Modern information technologies and innovative methods of training in the specialists' preparation: methodology, theory, experience, problems]*. Kyiv ; Vinnytsia, 2018, Vol. 50, pp. 204–208.
- [3]. Arkhipov V. I. Natsionalno-patriotyczne vykhovannia molodi yak skladova demokratychnoi etnopolityky suchasnoi ukrainskoi derzhavy [National patriotic education of youth as a component of democratic ethnopolitics of the modern Ukrainian state]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka. Serii: Pedagogichni nauky [Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University. Pedagogical Sciences]*. 2015, no 7 (296), part 1, pp. 71–77.
- [4]. Bekh I. D. Patriotyzm yak tsinnist. 7 naukovykh pozystsii u natsionalno-patriotychnomu vykhovanni [Patriotism as a value. 7 scientific positions in national patriotic education]. *Upravlinnya osvityu [Management of education]*. 2018, no 6 (402), pp. 7–12.
- [5]. Vasiuk O, Zarubenko N. Metodichni aspekty vykhovannia hromadianskosti u studentskoi molodi [Methodical aspects of education of citizenship in students' youth]. *Molod i rynek [Youth and market]*. 2016, no 9, pp. 11–15.
- [6]. Verbovskiy O. V. Vykhovannia dukhovno-patriotychnykh pochuttiv u studentskoi molodi yak svoieridnogo imunitetu proty viiskovoho nasyllia [Educating spiritual and patriotic feelings in student youth as a kind of immunity against military violence]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka [Spirituality of personality: methodology, theory and practice]*. 2016 Vol. 5, pp. 61–67.
- [7]. Havryliuk A. M. Natsionalno-patriotyczna skladova profesiinykh kompetentnosti studentiv turyzmoznavchykh spetsialnosti [National-patriotic component of professional competences of students of tourism specialties]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi [Theoretical and Methodical Problems of Children and Youth Education]*. Kyiv, 2016, Vol. 20 (1), pp. 99–112.

- [8]. Handzilevska H. B., Shermer Ya. L. Rol simeinykh mifiv u formuvanni patriotychno zorientovanoho zhyttievoho stsenariiu [The role of family myths in shaping a patriotically oriented life scenario]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Serii: Psykholohiia [Casopis the National University of Ostroh Academy. Seria «Psychology»]*. 2016, Vol. 4, pp. 72–81.
- [9]. Zharovska O. P. Patriotychno vykhovannia studentiv pedahohichnoho universytetu: tsinnisno-orientatsiina skladova [Patriotic education of students of a pedagogical university: a value-orientation component]. *Naukovi zapysky VDPU. Serii: Pedahohika i psykholohiia [Scientific Notes: Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Series: Pedagogy, Psychology]*. 2016, Vol. 46, pp. 35–40.
- [10]. Ihnatovych O. H. Suchasnyi dyskurs patriotychnoho vykhovannia: tradytsii ta innovatsii [Modern discourse of patriotic education: traditions and innovations]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka. Serii: Pedahohichni nauky [Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University. Pedagogical Sciences]*. 2015, no 7 (296), part 1, pp. 127–135.
- [11]. Kucheriavyi A. O. Spivvidnoshennia katehorii «motyvatsiia do profesiinoi diialnosti» ta «patriotyzm» maibutnoho fakhivtsia u vymirakh vykhovnoi roboty u vyshchomu navchalnomu zakladi viiskovoho typu [The ratio of the categories «motivation to professional activity» and «patriotism» of the future specialist in the dimensions of educational work at a higher educational institution of military type]. *Psykhologichni ta pedahohichni problemy profesiinoi osvity ta patriotychnoho vykhovannia personalu systemy MVS Ukrainy [Psychological and pedagogical issues of vocational and patriotic education of personnel of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]*. Kharkiv, 2016, pp. 21–23.
- [12]. Leonenko A. V. Optymizatsiia patriotychnoho vykhovannia molodi v suchasnykh umovakh [Optimization of patriotic upbringing of youth in modern conditions]. *Visnyk Hlukhiv. nats. ped. un-tu imeni Oleksandra Dovzhenka. Serii: Pedahohichni nauky [Bulletin of Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences]*. 2016. Vol. 30, pp. 81–87.
- [13]. Naidonov O. Realizatsiia ukrainskoi natsionalnoi idei u vyshchii osviti v umovakh informatsiinoho suspilstva [Реалізація української національної ідеї у вищій освіті в умовах інформаційного суспільства]. *Vyshcha osvita Ukrainy [Higher education of Ukraine]*. pp. 66–72.
- [14]. Oksa M., Semikin M. Natsionalno-patriotychno vykhovannia studentiv v umovakh suchasnoho informatsiinoho suspilstva [National Patriotic Education of Students in the Context of a Modern Information Society]. *Ukrainoznavchyi almanakh [Almanac of Ukrainian Studies]*. 2016, Vol. 18, p. 27.
- [15]. Oleksiuk O. Formuvannia patriotyzmu u studentskii molodi yak neobkhdnoho komponenta uspishnoi sotsializatsii osobystosti [Innovative approaches to the formation of the personality of a future specialist as a patriot citizen]. *Nauk. visn. Mykolaiv. nats. un-tu im. V. O. Sukhomlynskoho. Serii: Pedahohichni nauky [Scientific Bulletin of V.O.Sukhomlynskyi Mykolaiv National University. Pedagogical Sciences]*. 2016, no 1, pp. 191–198.
- [16]. Onopriienko O. M., Onopriienko O. V. Pedahohichni zasady patriotychnoho vykhovannia v suchasni osvitni paradyhmi vyshchoi shkoly [Formation of patriotism in student youth as a necessary component of successful socialization of personality]. *Visn. Chernihiv. nats. ped. un-tu. Serii: Pedahohichni nauky [Bulletin of the Chernihiv State Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences]*. 2017, Vol. 143, pp. 77–80.
- [17]. Pro Stratehiiu natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei ta molodi na 2016–2020 roky : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 13 zhovtnia 2015 r. № 580/2015 [About the Strategy of National Patriotic Education of Children and Youth for 2016–2020]. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy [Official Bulletin of Ukraine]*. 2015, no 83. Stratehiya ... dodayet'sya.
- [18]. Rasyhdov S. Vplyv tsinnosti hromadianskoho suspilstva na formuvannia tsinnisnoi svidomosti studentskoi molodi [Impact of the values of civil society on the formation of value consciousness of student youth]. *Nauk. visn. Melitop. derzh. ped. un-tu. Serii: Pedahohika [Scientific Bulletin. Series: Pedagogy]*. 2014, no 13, pp. 78–83.
- [19]. Riashko V. I. Teoretyko-metodolohichni analiz natsionalno-patriotychnoho vykhovannia studentskoi molodi [Theoretical and methodological analysis of national-patriotic education of student youth]. *Visn. Nats. un-tu «Lvivska politekhnik». Serii: Yurydychni nauky [Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series: Legal Sciences]*. 2016, no 837, p. 424.
- [20]. Sievast'ianova O. A. Formuvannia patriotyzmu, hromadianskoi svidomosti u studentskoi molodi v systemi VNZ Ukrainy [Formation of patriotism, civic consciousness among students in the system of higher educational institutions of Ukraine]. *Aktualni problemy vzaïemodii hromadianskoho suspilstva i Zbroinykh Syl Ukrainy [Relevant problems of interaction of civil society and Armed Forces of Ukraine]*. 2015, pp. 92–94.

Надійшла 06.08.2019 р.

Кропочева Н. Н.

научный сотрудник отдела истории образования
Государственной научно-педагогической библиотеки Украины
им. В. А. Сухомлинского
ул. М. Берлинского, 9, г. Киев, 04060, Украина
тел.: (044) 525 81 04
e-mail: veritas59@i.ua

**ТЕМАТИЧЕСКИЙ СПЕКТР ПУБЛИКАЦИЙ ПО ПРОБЛЕМЕ
ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В УЧРЕЖДЕНИЯХ
ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ (ПО МАТЕРИАЛАМ
БИБЛИОГРАФИЧЕСКОГО УКАЗАТЕЛЯ
«НАЦИОНАЛЬНО-ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ
В УКРАИНЕ» (2014–2018 ГГ.))**

Рассмотрена вариативность способов решения проблемы национально-патриотического воспитания в учреждениях высшего образования, содержание которого, отображая динамику социальных и политических процессов, дает возможность конструировать закономерности и тенденции этого развития в образовательной среде. Изложены научные подходы и принципы исследований по этой проблематике в образовательной практике и научных исследованиях в системе высшего образования. Представлены содержание и формы учебно-методического обеспечения национально-патриотического воспитания путем внедрения воспитательных технологий в одной из важнейших составляющих системы непрерывного образования Украины. Констатировано, что проблема национально-патриотического воспитания молодежи рассматривается в контексте создания современной воспитательной системы, основными атрибутами которой определены гуманизм, национальная и профессиональная направленность, системность и целостность.

Ключевые слова: национально-патриотическое воспитание, учреждения высшего образования, обзор, воспитательные технологии.

Kropocheva N. M.

Researcher of Department of Education History

V. A. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine

9 M. Berlynskii St., Kyiv, 04060, Ukraine

tel.: (044) 525 81 04

e-mail: veritas59@i.ua

**THEMATIC SPECTRUM OF PUBLICATIONS
ON PATRIOTIC EDUCATION IN INSTITUTIONS
OF HIGHER EDUCATION (ON THE MATERIALS
OF THE BIBLIOGRAPHIC INDEX «NATIONAL PATRIOTIC
EDUCATION IN UKRAINE» (2014–2018))**

The Variability of Ways of Solving the Problem of national-patriotic Education in Institutions of higher Education, the Content of which, Reflecting the dynamics of social and political Processes, gives an Opportunity to design Patterns and Trends of this Development in the educational Environment, has been considered. The scientific Approaches and Principles of Research on this Subject in educational Practice and scientific Research in higher Education are outlined, in particular, the main Directions of the national System in which ethnic, national, cultural and cross-cultural Features manifested in the translation of Values, the Formation of Relations between the Individual and Society, Creation of Conditions for Self-realization of the Person, which is considered as a Subject, passing through Stages of Formation, Self-knowledge, Self-determination, i.e. Self-affirmation. The main patterns in the process of implementation of tasks of national-patriotic education, which reflect theoretical and practical aspects in the content of educational disciplines, are considered. They are formulated and summarized in, which reflect Peculiarities of the Presentation of material of national-patriotic Orientation in the Content of Subjects of mathematical, natural Science and humanitarian Cycle. The Contents and Forms of educational and methodological Support of national-patriotic Education through the Introduction of educational Technologies in one of the most Important Components of the System of continuous Education of Ukraine are presented. It is stated that the Problem of national-patriotic Education of young People is considered in the Context of the Creation of a modern educational System as a priority Direction of the national System of Education, the main Attributes of which are Humanism, national and professional Orientation, System and Integrity.

Keywords: national patriotic Education, Institutions of higher Education, Review, educational Technologies.